

Estetisk-filosofiska fakulteten

Daniel Dijkstra

Fantasygenrens kvinnoskildringar

Fördomar och möjligheter i den fantastiska
litteraturen

Female Portrayals in the Fantasy Genre

Prejudices and Possibilities in the Fantasy Literature

Svenska med litteraturdidaktisk inriktning

D-uppsats

Datum/Termin: HT 2011

Handledare: Anna Forssberg Malm

Examinator: Sofia Wijkmark

Abstract

In this essay a conclusion about the way female characters are portrayed in fantasy novels will be attempted through an analysis of one selected female character from each selected novel. The works that have been chosen are; J.R.R. Tolkien's *The Lord of the Rings*, Robert Jordan's *The Eye of the World* and *A Game of Thrones* by George R.R. Martin. The analysis will be done with the help of examples and theories from both feministic criticism and gender studies. During the course of the discussion the background of the fantasy genre and goal of the scientific theories will be explained.

The fantasy genre in itself allows its authors a chance to criticize the norms of our society, freed from the restraints of realism. The findings of this essay however, imply that some fantasy authors forsake this chance in order to more accurately emulate the medieval European society or in fact actively reinforce patriarchal norms.

Sammanfattning

I denna uppsats har ambitionen varit att dra en slutsats gällande hur kvinnliga karaktärer framställs i tre valda fantasyromaner. Verken som har valts är: J.R.R. Tolkiens *The Lord of the Rings*, Robert Jordans *The Eye of the World* och *A Game of Thrones* av George R.R. Martin. Analysen kommer att göras med hjälp av exempel och teorier från både feministisk litteraturkritik och genusvetenskapliga litteraturanalyser. Under diskussionen behandlas fantasygenrens bakgrund och de vetenskapliga teoriernas mål kommer att förklaras.

Fantasygenrens natur ger författaren en chans att kritisera normer i vårt samhälle, befriat från realismens begränsningar. Resultaten i denna uppsats visar dock att två av de valda fantasyförfattarna överger denna chans för att mer exakt efterlikna det medeltida europeiska samhället eller i praktiken aktivt stärka patriarkala normer.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte	1
Frågeställning	2
Metod	2
Bakgrund.....	3
Fantasygenren.....	3
Fantasygenrens möjligheter.....	6
Författarpresentation	7
J.R.R. Tolkien.....	7
Robert Jordan	7
George R.R. Martin	8
Forskningsgenomgång	8
Feministisk litteraturkritik.....	8
Genusstudier.....	9
Genusvetenskaplig litteraturanalys	9
Analys	11
The Lord of the Rings	11
Éowyn.....	11
The Eye of the World	19
Nynaeve.....	19
A Game of Thrones	25
Cersei.....	25
Slutsats	28
Litteraturförteckning	33

Inledning

Syfte

Huvudmålet med denna uppsats är att analysera hur en kvinnlig karaktär från vart och ett av tre fantasyverk porträtteras ur ett feministiskt och ett genusvetenskapligt perspektiv. De tre verken är: *A Game of Thrones* (1996) av George R.R. Martin, *The Eye of the World* (1990) av Robert Jordan och J.R.R. Tolkiens *The Lord of the Rings* (2004).¹ Ytterligare ett mål med detta arbete ligger närmare skolans värld. Fantasygenren är stor bland tonåringar och unga vuxna och om denne uppsats lyckas belysa könsroller i dessa tre populära fantasyserier kan den på så vis användas som ett pedagogiskt verktyg av lärare i undervisningen. Detta är speciellt viktigt idag då många elever inte läser litteratur bara för att en kursplan eller lärare säger så utan snarare söker efter verk som känns bekanta eller som de kan relatera till.

Varför ska då karaktärerna granskas ur ett feministiskt *och* ett genusvetenskapligt perspektiv? Jag anser att dessa två analysmetoder går hand i hand; feministerna fokuserar på hur kvinnan skildras i ett mansdominerat samhälle och genusvetarna inriktat sig på hur könet som en social konstruktion, snarare än ett biologiskt faktum, framställs och definieras. Den ena tolkningsmodellen utesluter inte den andra, ty när det kvinnliga väl definierats genom genusteori kan den feministiska teorin träda in, för att granska om framställningen bekräftar eller förkastar de stereotyper som skapats som ett resultat av det patriarkala samhället.

The Eye of the World och *A Game of Thrones* är de inledande delarna i längre serier men *The Lord of the Rings* innehåller hela Tolkiens berömda trilogi. Orsaken till att jag valt att arbeta med hela Tolkiens trilogi är att den av de flesta är accepterad som en enda bok i tre delar och att de kvinnliga karaktärerna är få och omnämns alldeles för sällan för att jag skulle kunna använda en enda bok från trilogin. Även det faktum att varje bok i trilogin är uppdelad i två delar där första delen av *The Fellowship of the Ring* kallas för bok ett och den andra och slutgiltiga delen av *The Return of the King* kallas för bok sex talar för att trilogin skall läsas som en enda text.

¹ George R.R. Martin. *A game of thrones*, New York: Bantam Books, 1996. Samt Robert Jordan. *The eye of the world*, New York: Tor Books, 1990. Samt J.R.R. Tolkien. *The Lord of the Rings*, London: Harper Collins Publishers, 2004.

Frågeställning

De två frågor som denna uppsats ämnar besvara är:

1. Hur skildras de utvalda kvinnliga karaktärerna sett utifrån ett feministiskt och genusvetenskapligt perspektiv?
2. Hur belönas eller bestraffas deras eventuella överträdelse eller åhörksamhet till könsrollerna?

Metod

I denna uppsats kommer fokus ligga på åtta större frågor som enligt Lois Tyson sammanfattar de viktigaste ingångspunkterna vid en feministisk analys. Det är de första fyra som i olika grad är relevanta för analyserna i denna uppsats;

1. What does the work reveal about the operations (economically, politically, socially, or psychologically) of patriarchy? How are women portrayed? How do these portrayals relate to the gender issues of the period in which the novel was written or is set? In other words, does the work reinforce or undermine patriarchal ideology? (In the first case, we might say that the text has a patriarchal agenda. In the second case, we might say that the text has a feminist agenda. Texts that seem to both reinforce and undermine patriarchal ideology might be said to be ideologically conflicted.)
2. What does the work suggest about the ways in which race, class, and/or other cultural factors intersect with gender in producing women's experience?
3. How is the work 'gendered'? That is, how does it seem to define femininity and masculinity? Does the characters' behavior always conform to their assigned genders? Does the work suggest that there are genders other than feminine and masculine? What seems to be the work's attitude toward the gender(s) it portrays? For example, does the work seem to accept, question, or reject the traditional view of gender?
4. What does the work imply about the possibilities of sisterhood as a mode of resisting patriarchy and/or about the ways in which women's situations in the world [...] might be improved?
5. What does the history of the work's reception by the public and the critics tell us about the operations of patriarchy? Has the literary work been ignored or neglected in the past? Why? Or, if recognized in the past, is the work ignored or neglected now? Why?
6. What does the work suggest about women's creativity? In order to answer this question, biographical data about the author and historical data about the culture in which she lived will be required.
7. What might an examination of the author's style contribute to the ongoing efforts to delineate a specifically feminine form of writing (for example, *écriture féminine*)?
8. What role does the work play in terms of women's literary history and literary tradition?²

Kortfattat beskriver Tyson den feministiska litteraturkritikens huvudfrågor som följande: Vad avslöjar verket om patriarkatets funktion? Hur framställs kvinnor? Hur förhåller

² Lois Tyson, *Critical theory today; A user-friendly guide*, New Yorke: Routledge, 1996. s. 119-120.

sig kvinnoframställningen till tiden som verket utspelar sig i och tiden som verket skrevs i? Förstärker det eller underminerar det patriarkatet? Andra viktiga frågor man ska ställa sig vid en feministisk läsning handlar om till exempel sociala och kulturella faktorer påverkan, definitionen av manligt och kvinnligt och systerskapets betydelse för att bekämpa patriarkatet.³ Dessa frågor kommer även att tas i beaktande i denna uppsats analys.

Tyson skriver också, till skillnad från vad som generellt lärs ut om litteraturkritik, att kritikern inte ska bortse från eller försöka tona ner sina personliga fördomar eller sin personliga agenda i en feministisk analys utan snarare tydliggöra dem och integrera dem i analysen. Orsaken till detta är att en läsare av analysen lättare ska kunna urskilja författarens inställning och därmed själv kunna ta hänsyn till denna.⁴ Jag kommer i stor grad använda Tysons modell i mina analyser och alltså inte vara en objektiv bedömare som vore fallet i de flesta andra analyser utan kommer snarare vara öppet kritisk mot de eventuella exempel av patriarkism som verken återger.

Jag kommer även ställa mina analyser mot liknande eller jämförbara analyser som beskrivits i forskningsgenomgången. Analysen av Éowyn kommer dessutom ställas mot en analys av Candice Fredrick och Sam McBride som de publicerat i *Women Among the Inklings*.⁵

Bakgrund

Fantasygenren

Fantasylitteraturen kan spåra sina rötter långt tillbaka i tiden; de gamla sagorna, eposen och legender gav och ger fortfarande inspiration till författare.⁶ John-Henri Holmberg påpekar också att litteraturen med fantastiska inslag länge var den dominanta litteraturen. Han pekar, precis som Anders Öhman, på myter och legender men namnger också *Illiaden*, *Nibelungasagan*, *Den gudomliga komedin* och *Faust* som några av de verk som kan anses som föregångare för fantasygenren.⁷

Bo Eriksson är inne på samma spår som de två tidigare nämnda författarna. Han beskriver de medeltida reseskildringarna, historiekrönikor, riddarromaner, eddadiktningen,

³ Tyson, s. 119.

⁴ Tyson, s. 95.

⁵ C. Fredrick & S. McBride. *Women Among the Inklings; Gender, C.S. Lewis, J.R.R. Tolkien, and Charles Williams*, Westport: Greenwood Press, 2001.

⁶ Anders Öhman. *Populärlitteratur; De populära genrernas estetik och historia*, Lund: Studentlitteratur, 2002, s. 135.

⁷ John-Henri Holmberg. *Fantasy; Fantasylitteraturens historia, motiv och författare*, Lund: BTJ Tryck AB, 1995, s. 11.

bestiarier, den fornvästnordiska sagolitteraturen och Bibeln bland andra som exempel på litteratur som innehåller det fantastiska, även om de inte tillhör genren fantasy då dessa snarare beskriver legender och vedertagna ”sanningar” snarare än fiktion.⁸ Eriksson skriver även att ”den fantastiska medeltiden utgör en del av den västerländska fantasins historiska arv, som på ett sällsamt vis arbetat sig in i vår moderna fantasy.”⁹ Eriksson menar att medeltiden, tack vare att den är en inspirationskälla för fantasyn, ger oss ett verktyg för att kunna förstå genren. Utspelas verket i en värld som liknar eller speglar vår verkliga medeltid tordes med andra ord verket även kunna analyseras utifrån medeltidens förutsättningar. Han skriver också att särskilt två former av medeltida litteratur har en speciell koppling till modern fantasylitteratur, nämligen; *mirabilia* och *miracula*. *Miracula* var ett sorts religiöst mirakelspel som beskrev berättelser från Bibeln medan *mirabilia* beskriver fantastiska väsen och platser.¹⁰

Men hur definieras då den moderna fantasygenren? Öhman menar att en fantasyberättelse oftast innehåller två saker, ”en person som förlänas med magi och att det inträffar något som kommer från en annan värld [...]” och att det annorlunda oftast, till skillnad från i en skräcknovell, är påtaglig och har tillskrivits innehåll.¹¹ I klartext ska det alltså finnas en magikunnig karaktär, ett övernaturligt inslag eller åtminstone något som inte hör till den för berättelsen aktuella världen. Detta främmande element skall dessutom kunna tillskrivas ett innehåll, alltså beskrivas eller till och med personifieras, Tolkien använder sig av demonfursten *Sauron* för detta syfte, Jordan använder sig av *The Dark One* som är misstänkt lik kristendomens Lucifer och Martin presenterar de främmande och mystiska *The Others*. Öhman menar också att fantasy trots sin fantastiska natur har krav på ett realistiskt innehåll, den får alltså inte vara för otrolig i sina beskrivningar. Öhman menar alltså att texten måste vara realistisk nog för att läsaren skall kunna relatera till den, om handlingen eller karaktärerna är så pass främmande att de inte kan förstås utifrån vår världs normer har verket inget syfte och läsaren tar inte till sig texten.¹² Holmberg beskriver det dock lite annorlunda, han menar att fantasyförfattaren har obegränsad frihet när denne skapar sin berättelse så länge verket är trovärdigt inom sig självt.¹³

Vidare beskriver Öhman hur fantasyn kan läsas med fem olika huvudintentioner och att den aktuella fantasylitteraturen därmed kan tolkas på fem olika sätt som skulle kunna kallas

⁸ Bo Eriksson. *Tusen år av fantasy; Resan till Mordor*, Lund: Historisk Media, 2007, s. 18.

⁹ Eriksson, s. 15.

¹⁰ Eriksson, s. 17.

¹¹ Öhman, s. 135.

¹² Öhman, s. 136.

¹³ Holmberg, s. 13.

för föreställningsvärldar. Judith Langer definierar föreställningsvärldar som individuella textvärldar skapade av våra sinnen. Dessa världar är alltså en produkt av personliga och kulturella erfarenheter, hur läsaren förhåller sig till det lästa, läsarens kunskap och läsarens intention med läsningen.¹⁴ De fem föreställningsvärldar Öhmans presenterar är följande:

Den mytiska läsarten innebär att man tolkar fantasyn som ”en rest av ett primitivt samhälles sätt att fungera med olika initiationsriter i livets olika faser.”¹⁵ Öhman förtydligar sig genom att förklara att när ett barn läser en fantasyroman träder det in i en föreställningsvärld med andra förutsättningar än vår egen värld men när de lägger ner boken återvänder det med nya erfarenheter och en ny förståelse för vår verkliga värld. Öhman jämför detta med de initiationsriter den primitiva människan var tvungen att genomföra för att träda in i vuxenvärlden.¹⁶

Den andra läsarten är psykoanalytisk. Öhman beskriver hur den har inslag av det mytiska men att den även gör ett mer vetenskapligt anspråk. Genom en freudiansk psykoanalys av verket kan man analysera författarens skaparprocess och genom en jungiansk analys kan man visa att författarens inre process ofta är gemensam med läsarens.¹⁷

Om man läser en fantasyroman som en protest mot det moderna samhälles rationalitet och borgerlighet så håller man sig till Öhmans tredje förhållningssätt. Öhman menar att en genre som förlitar sig på fantasiförmåga anses onyttig i ett samhälle med ett mål att allt ska vara just nyttigt. Det är i förhållande till detta synsätt som fantasyns nytta framträder, fantasiförmågan gagnar förmågan till empati och inlevelse, något som ofta tycks saknas i det moderna samhället.¹⁸

Det fjärde sättet att läsa fantasy litteratur på är kritiskt i sin natur. Förespråkare för denna tolkningsmetod menar att fantasyverk inte är något annat än en verklighetsflykt och att de försoningar mellan så starkt motsatta parter i en konflikt som ofta sker i fantasy litteraturen bidrar till att förblinda människor för dessa problem i den verkliga världen.¹⁹

Den femte och sista läsarten fokuserar på subgenren ’high fantasy’ och hur verken som tillhör denna genre utspelar sig i en sekundär värld (en påhittad värld komplett med sina egna naturlagar och historia)²⁰ som avsiktligt skarpt skiljer sig från vår primära värld och hur författarna som skriver inom genren försöker skriva i en stil och form som i mycket liknar

¹⁴ Judith Langer. *Litterära föreställningsvärldar: Litteraturundervisning och litterär förståelse*, Göteborg: Daidalos, 2005, s. 23.

¹⁵ Öhman, s. 138 f.

¹⁶ Öhman, s. 139.

¹⁷ Öhman, s. 139.

¹⁸ Öhman, s. 140 f.

¹⁹ Öhman, s. 141.

²⁰ Öhman, s. 135.

eposet.²¹ En sann fantasyförfattare ska genom ett auktoritärt berättande, precis som i de gamla eposen och till skillnad från romanen, skapa en hjälte som inte går att ifrågasätta. En orsak till denna syn kan vara att författaren skapar en ny värld med en egen historia och egna lagar och regler. Författaren måste därför vara auktoritär eftersom läsaren inte kan utgå från vår primära värld vid tolkningen av texten, i alla fall inte på samma sätt som vid läsningen av en vanlig roman.²² Tolkiens, Jordans och Martins verk som ligger i fokus för denna uppsats kan räknas till denna kategori även om Jordan och Martin ibland problematiserar den traditionella hjälterollen.

Fantasygenrens möjligheter

Fantasygenren erbjuder goda möjligheter att framföra kritik mot den etablerade samhällsordningen och andra fenomen i vår värld. Anne Cranny-Francis nämner i sin bok *Feminist Fiction – Feminist Uses of Generic Fiction* (1990) att tack vare att fantasyberättelsen utspelas i en värld som inte alltid följer våra normer och regler erbjuder den till exempel en feministiskt inriktad författare eller läsare en chans att tydliggöra och kommentera den patriarkatiska normen i vårt eget samhälle.²³

Cranny-Francis trycker också på fantasygenrens möjligheter som ett samhällskritiskt forum då hon skriver att genren kan tillåta läsaren att ifrågasätta och skapa ett kritiskt förhållningssätt till det verkliga samhället tack vare att händelserna och karaktärerna i texten inte är bundna till traditionella värderingar.²⁴ Läsaren gör dock ett val; den kan antingen läsa ett verk ytligt utan att med hjälp av textens metaforer och budskap ifrågasätta sina personliga värderingar, alternativt ger texten läsaren en chans att inse vilka dennes värderingar är och hjälper således läsaren att helt motsätta sig dessa.²⁵ Författaren i sin tur har också gjort ett medvetet eller omedvetet val när denne skapade sin sekundärvärld men gemensamt för de flesta fantasyverk är dock att sekundärvärldarna de beskriver på ett eller annat sätt kommenterar författarens eget samhälle.²⁶

²¹ Öhman, s. 142.

²² Öhman, s. 143 f.

²³ Anne Cranny-Francis. *Feminist fiction; Feminist uses of generic fiction*, Cambridge: Polity Press, 1990, s. 77-78.

²⁴ Marion Zimmer Bradley är ett exempel på en författare som tagit chansen att utnyttja fantasygenrens möjligheter och i *Avalons dimmor* (1996) beskriver hon legenden om Kung Arthur ur en kvinnas synvinkel och ställer den dömande kristna kvinnosynen mot den mer öppna fornkeltiska.

²⁵ Cranny-Francis, s. 76.

²⁶ Cranny-Francis, s. 77.

Författarpresentation

Nedan följer presentationer på de författare vars karaktärer analyseras i denna uppsats.

J.R.R. Tolkien

J.R.R. Tolkien var en engelsk författare som föddes i Sydafrika 1892, familjen flyttade dock tillbaka till England 1895. J.R.R. Tolkien var sedan barnsben intresserad av medeltida litteratur och skapandet av hans fiktiva värld Midgård hade sin grund i intresset för språk. Tolkien skapade alltså Midgårdens olika språk före han skapade världen och karaktärerna. Efter att ha insjuknat i feber när han låg vid fronten under första världskriget började Tolkien skapa sin fiktiva värld och legenderna som ligger till grund för *Bilbo - En hobbits äventyr* (1947) och *The Lord of the Rings*. Myterna och legenderna är samlade i boken *Silmarillion* (1994) som Tolkien ville utge som en del av *Ringarnas herre* men som på grund av utgivningstekniska skäl fick bli en fristående bok.²⁷

The Lord of the Rings, eller *Ringarnas herre* som översättningen heter, kretsar kring en grupp hobbitar, eller halvlängdsmän, som måste lämna sin idylliska hembygd på grund av en uråldrig ondskas personifierad av Sauron, mörkrets furste. Sauron vill åt sin magiska ring som genom en rad händelser fallit i händerna på hobbiten Frodo. Det visar sig att ringen måste förstöras och Frodo ger sig ut på ett farofyllt äventyr tillsammans med en otrolig skara följeslagare som inkluderar bland andra, trollkarlen Gandalf och utbygdsjägaren Aragorn.

Robert Jordan

Robert Jordan var en amerikansk författare med en examen i fysik och en bakgrund som dekorerad hjälte från Vietnamkriget. Förutom sina *Wheel of Time*-böcker där *The Eye of the World* är den första i serien, har han också arbetat som dans- och teaterkritiker. *Wheel of Time* serien räknas som en av de mest inflytelserika i genren med 14 miljoner sålda exemplar i bara Nord Amerika. Robert Jordan dog 2007.²⁸

The Eye of the World är alltså första boken i Jordans *The Wheel of Time* serie och handlar om en grupp ungdomar som tvingas lämna sina hem efter att ett hot uppdragats. En av ungdomarna visar sig vara det godas förkämpe återfödd och det är hans öde att rädda världen genom att åter förstöra den. Hans barndomsvänners öden är dock tätt knutna till hans och han kommer att behöva deras hjälp för att lyckas. För att ytterligare komplicera det är hjälten magikunnig, något som inte är acceptabelt för män då alla manliga magiker blir galna och en

²⁷ Eriksson, s. 19-24.

²⁸ macmillan. *Robert Jordan*, <http://us.macmillan.com/author/robertjordan>, 2008.

fara för hela världen. Jordans värld liknar vår egen medeltid med den stora skillnaden att det alltså är kvinnorna som varit tvungna att skydda världen i årtusenden, både mot ondska och från män som mot sin vilja blivit galna av den kraft de fötts med.²⁹

George R.R. Martin

George R.R. Martin har arbetat som författare i 25 år och vunnit ett större antal science-fiction priser under sin karriär. Hans mest populära verk är serien *A Song of Ice and Fire*.³⁰

A Game of Thrones är första boken i serien *A Song of Ice and Fire* som utspelar sig i en värld som i mycket liknar vårt eget medeltida samhälle. Handlingen kretsar kring det politiska spelet om tronen och magin försvann från världen för flera tusen år sedan och anses av de flesta höra till sagornas värld. Allt detta verkar dock ändras när ett mystiskt hot uppenbarar sig. Magin gör sig påmind igen och snart måste kanske karaktärerna inse att alla de politiska ränkerna måste läggas åt sidan eftersom världens undergång nalkas.³¹

Forskningsgenomgång

Feministisk litteraturkritik

Lois Tyson beskriver att den feministiska litteraturkritiken undersöker hur litteratur förstärker eller urholkar det ekonomiska, politiska, sociala och psykologiska förtrycket av kvinnor. De olika kritikerna lägger självklart sitt fokus på olika områden beroende på deras intresse.³² De som läser litteratur med en feministisk vinkel motsätter sig alltså de traditionella könsrollerna som framställer kvinnor som irrationella, känslolösa och därmed olämpliga för vissa uppgifter och som framställer män som starka, beskyddande och beslutsamma.³³ Oavsett vilken aspekt de feministiska läsarna inriktat sig på så är de överens om att könsrollernas uppgift är att bekräfta manlig dominans och kvinnlig undergivenhet.³⁴

Tyson beskriver även andra inriktningar inom feminismen såsom den franska feminismen och den mångkulturella feminismen.³⁵ Den mångkulturella feminismen, beskriver

²⁹ Jordan, 1990.

³⁰ macmillan. *George R.R. Martin*, <http://us.macmillan.com/author/georgerrmartin>, 2008.

³¹ Martin 1996.

³² Lois Tyson. *Critical theory today; A user-friendly guide*, New York: Routledge, 2006, s. 83.

³³ Tyson, s. 85.

³⁴ Tyson, s. 91.

³⁵ Tyson, s. 96.

Tyson, innebär kortfattat att det patriarkala systemet ter sig annorlunda beroende på var och i vilken tid man befinner sig.³⁶

Genusstudier

Enligt traditionella normer sätts ett likhetstecken mellan genus och kön men Nina Lykke beskriver hur den feministiska genusteorin motsätter sig denna syn.³⁷ Lisbeth Larsson skriver till exempel att enligt genusstudierna är kön, sexuell läggning och andra identiteter inget annat än en social konstruktion och att inga referenser till dessa identiteter existerar utanför språket.³⁸ Genusstudierna koncentrerar sig alltså på kön och sexuell läggning i den språkliga och kulturella diskussionen.³⁹

Lykke beskriver hur den vetenskapliga världen ända sedan 1700-talet varit klassifikationsfokuserad och de uppdelningar som har gjorts, som kön, ras, klass o.s.v., använts för att värdera olika samhällsgrupper.⁴⁰ Lykke visar också hur viktig genusforskningen kan vara då hon beskriver hur läkare alltid förutsatt att människa och man är synonyma när de utvecklat mediciner och behandlingsformer. Denna attityd har alltså lett till felbehandlingar och hade kunnat undvikas om kvinnor också hade inkluderats i kliniska tester något som även Lois Tyson tar upp i sin text om feministisk litteraturkritik.⁴¹

Genusvetenskaplig litteraturanlys

Ronny Ambjörnsson visar i sin bok *Mansmyter* hur komplicerad bilden av det manliga och det kvinnliga som förmedlas i några klassiska berättelser verkligen är.⁴² I sina analyser av *Frankenstein* och *Dracula* visar Ambjörnsson hur man kan tillämpa en genusvetenskaplig analys på fiktion som trots att de inte tillhör fantasygenren ändå innehåller gemensamma drag med genren.

I berättelsen om Viktor Frankenstein och hans skapelse visar Ambjörnsson hur de traditionella könsrollerna är roten till allt det onda som huvudpersonen får utstå. Viktor Frankenstein ger upp hemmets trygghet för att uppfylla sina intellektuella mål. Elizabeth, hans trolovade och tillika fostersyster, stannar hemma för att uppfostra Viktors yngre

³⁶ Tyson, s. 105.

³⁷ Nina Lykke. *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*, Stockholm: Liber, 2009, s. 35.

³⁸ Lisbeth Larsson. *Feministisk litteraturkritik i förvandling*, Lund: Studentlitteratur, 2002, s. 125.

³⁹ Larsson, s. 116.

⁴⁰ Lykke, s. 46.

⁴¹ Se Lykke, s. 131, se Tyson, s. 85.

⁴² Ronny Ambjörnsson. *Mansmyter - Liten guide till manlighetens paradoxer*, Stockholm: Fischer & Co, 1990.

syskon.⁴³ Att Viktor och Elizabeth skulle ägna sig åt just dessa sysslor är helt logiskt skriver Ambjörnsson; på 1700-talet hade könsrollerna omdefinierats något. Det kvinnliga var inte längre ett rent underordnat kön, det var nu en motpol till det manliga. Män fick egenskaper som intellekt och överblick och kvinnor fick egenskaper som känsla och intuition.⁴⁴ I Shelleys roman samverkar dock inte dessa roller i någon harmoni och Ambjörnsson beskriver att det är denna obalans grundar sig i att det är ologiskt att könen är varandras motpoler; förnuft och känsla, manligt och kvinnligt, måste samexistera i varje enskild människa.⁴⁵

I Bram Stokers *Dracula* analyserar Ambjörnsson vampyrens komplexitet. Sett ur ett genusperspektiv är temat i *Dracula* en rak motsats till temat i *Frankenstein*; det är det manliga förnuftet och vetenskapen som leder till att det onda kan förgöras.⁴⁶ Det onda representeras i sin tur av kvinnligheten. Vampyrmyten som den ser ut idag, och så som Bram Stoker använde den, fokuserar på sex och då främst kvinnlig sexualitet.⁴⁷ I och med det faktum att den sexuella vampyren även är en mördare förknippas den kvinnliga sexualiteten med ondska eller ”brottslighet” som är den term Ambjörnsson använder.⁴⁸

Eva Heggstad skriver om feministiska utopier, ett drömsamhälle där det patriarkala samhällssystemet kullkastats, i sin artikel ”Män må icke under någon förevändning taga plats i damkupé”.⁴⁹ Grunden för en sådan utopi, skriver Heggstad, ligger i ”ett genusrelaterat missnöje med samtiden”, detta missnöje resulterar i ett imaginärt samhälle där genusbegreppen omdefinierats.⁵⁰ En feministisk utopi återfinns även i Cranny-Francis analys av *The Shattered Chain*, då i kontrast till berättelsens normalsamhälle som då kan kallas för en dystopi.⁵¹ I sin artikel analyserar Heggstad romanen *Norrtullsligan* av Elin Wägner, romanen handlar om kvinnliga pionjärer i arbetslivet under 1900-talets början.⁵² Just det faktum att kvinnor tar plats på de mansdominerade arbetsplatserna är ett problem ur genussynpunkt eftersom de då ansågs förlora just sin kvinnlighet. Straffet för detta övertramp beskrivs som upprepade sexuella trakasserier.⁵³ Roten till den problematisering av genusbegreppen som de självförsörjande kvinnorna verkar utgöra tycks ha sin rot i den

⁴³ Ambjörnsson, s. 111.

⁴⁴ Ambjörnsson, s. 110.

⁴⁵ Ambjörnsson, s. 111.

⁴⁶ Ambjörnsson, s. 122.

⁴⁷ Ambjörnsson, s. 138.

⁴⁸ Ambjörnsson, s. 139.

⁴⁹ Eva Heggstad. ”Män må icke under någon förevändning taga plats i damkupé”, Lund: Studentlitteratur, 2010.

⁵⁰ Heggstad, s. 142.

⁵¹ Cranny-Francis, s. 79 f.

⁵² Heggstad, s. 141.

⁵³ Heggstad, s. 145.

manliga uppfattningen att kvinnans roll är att självupppoffrande sörja för mannens behov, kvinnans roll är alltså den passiva.⁵⁴

Ambjörnsson och Heggstad visar båda hur den manliga sexualiteten används för att tvinga tillbaka de kvinnor som stigit ur sina genusroller, Ambjörnsson i sin beskrivning av hur vampyren dräps med en symbol för manlighet och Heggstad i sin beskrivning av sexuella trakasserier som en maktmetod.⁵⁵

Analys

The Lord of the Rings

Éowyn

För analysen av *The Lord of the Rings* har jag valt karaktären Éowyn, en väldigt otypisk kvinna i Tolkiens berättelse. Hon är brorsdotter till kungen av Rohan och anser att hon har samma rättigheter som män. Éowyns krav på rättvis behandling yttrar sig tydligast i hennes önskan om att rida ut i strid tillsammans med männen snarare än att stanna hemma och vänta på antingen undergång eller männens återkomst.

I det första mötet med Éowyn beskrivs hon som allvarlig och eftertänksam, vacker och slank, klädd i en vit klänning men stark och bister som stål, i just den ordningen. Aragorn, en okrönt kung och objekt för Éowyns kärlek, uppfattar henne i sin tur som vacker men kylig.⁵⁶ När Merry, en hobbit (eller halvlängdsman som rasen också kallas), ser Éowyn för första gången tycker han att det ser ut som om hon gråtit, något som verkar otroligt med tanke på hennes bistra ansikte.⁵⁷ När Éowyns yttre beskrivs benämns hon alltid som vacker men alla målande adjektiv är helt avskalade från beskrivningen. När de passiva alvkvinnorna Arwen och Galadriel beskrivs används ett rikt bildspråk till att betona deras skönhet.⁵⁸

Utgår man från Tysons första punkt i listan över viktiga frågor vid en feministisk analys, som bland annat frågar om hur kvinnogestaltningen står i förhållande till tiden då berättelsen utspelas och skrevs,⁵⁹ är det faktum att Éowyn är klädd i vitt en viktig punkt. Vitt symboliserar oskuld och är alltså i ett medeltida perspektiv ett viktigt attribut för en ung, ogift adelsdam. Det faller sig naturligt att dra paralleller mellan Tolkiens Midgård och vår medeltid

⁵⁴ Heggstad, s. 147.

⁵⁵ Ambjörnsson, s. 140 samt Heggstad, s. 145.

⁵⁶ Tolkien, s. 515.

⁵⁷ Tolkien, s. 795.

⁵⁸ Se Tolkien, s. 227, 356, 376, 432.

⁵⁹ Tyson, s. 119.

då det var denna epok som Tolkien inspirerats av när han skapade sin värld, dess mytologi, folk och historia.

Anna Wallace har i *A Wild Shieldmaiden of the North: Éowyn of Rohan and Old Norse Literature* (2011) gjort en feministiska analys av Éowyn.⁶⁰ Wallaces analys ämnar fastställa om Tolkien i sin beskrivning av Éowyn uttrycker misogyni, alltså kvinnohat. Hon baserar sin analys på jämförelser med flertalet forngermanska sagor om sköldmöer.⁶¹ Wallace lägger även hon vikt vid att när Éowyn beskrivs för första gången i berättelsen är det inte som krigare utan som en skör ungmö. Detta skiljer henne från de klassiska germanska sköldmöer Wallace jämför henne med då de introduceras som krigare för att sedan falla in i passiva kvinnoroller.⁶²

Éowyn beskrivs också som något av en paradox. Merry slås av att hon är en kvinna men klädd som en krigare, ”[...] she wore a helm and was clad to the waist like a warrior and girded with a sword” och trollkarlen Gandalf säger att Éowyn, född i en jungfrus kropp, innehar ett mod som minst kan mätas med hennes brors.⁶³ Precis som i det tidigare stycket ligger fokus på Éowyns genusövertramp och hur hon försöker träda in i den annars mansdominerade sfären.

Det kommer visas senare i analysen att denna motsättning i karaktären Éowyn, de typiskt manliga ambitionerna i en kvinnlig karaktär, leder till att hon straffas med olycka och sjukdom. Wallace är av motsatt åsikt, hon skriver att varken Éowyns bror eller farbror förvånas över att hon är iklädd rustning och svärd. Deras brist på förvåning indikerar alltså enligt Wallace att rollen som kvinna inte utesluter rollen som krigare i Rohan.⁶⁴ Tidigare har dock Wallace skrivit att rustningen och svärdet kan ha varit ceremoniella i sitt syfte för att symbolisera Éowyn roll som regent i konungens frånvaro.⁶⁵

Även Éowyns känslor och val är motstridiga. När hennes morbror, konungen av Rohan, och hennes bror Éomer ska dra ut i krig måste en regent utses som kan regera i konungens frånvaro. Kungen är till en början konfunderad över vem som kan undvara för uppdraget då han och hans brorson är de sista av ätten. Först efter att han påmints om att Éowyn även hon är av hans ätt och alltid stått vid kungens sida utnämns hon till regent. Hon lovar att utstå ett år för varje dag som går tills hennes morbror återvänder, hon lovar med andra ord att vara

⁶⁰ Wallace, Anna. *A Wild Shieldmaiden of the North: Éowyn of Rohan and Old Norse Literature*, http://sydney.edu.au/arts/publications/philament/issue17_pdfs/wallace.pdf, 2011.

⁶¹ Wallace, s. 23.

⁶² Wallace, s. 32.

⁶³ Tolkien, s. 795, 867.

⁶⁴ Wallace, s. 34.

⁶⁵ Wallace, s. 33.

uppgiften hon blivit tilldelad trogen.⁶⁶ Senare i berättelsen visar det sig dock att hon inte står vid sitt ord.

Det är intressant, ur både ett feministiskt och genusvetenskapligt perspektiv, att hon inte är kungens första val med tanke på att hon är både syskonbarn till honom och är den som tagit hand om honom när han under en längre tid varit sjuk. Wallace anmärker också att Éowyn inte var ett självklart för kung Théoden. Det faktum att hon utnämns till regent skriver Wallace, innebär dock att hon förhindras att följa med i strid och ännu en gång skiljer sig Éowyns berättelse från de klassiska sköldmöernas då de börjar som krigare och senare i deras berättelser hindras från att slåss.⁶⁷ Tysons kritiska ingångspunktpunkt om eran som handlingen utspelar sig i gör sig här återigen påmind. Världen Midgård och landet Rohan i synnerhet verkar spegla vår världs forngermanska samhälle. En kvinna i en ledarposition verkar under den här tiden inte vara naturligt för Rohans folk. Wallace å andra sidan anser att det faktum att Éowyn anses kapabel till att leda sitt folk och faktiskt utses till regent är direkt otypiskt för det forngermanska samhället men tar inte i beaktande att det endast är kvinnor, barn och åldringar som är kvar i Rohan och därmed står under Éowyns befäl. Éowyn kommer med andra ord inte styra över vuxna män i arbetsför ålder.⁶⁸

Att Éowyn vårdat och stött sin morbror konungen under en svår period är däremot fullt naturligt med tanke på att en kvinna som vård- och omsorgsgivare är däremot helt i linje med en kvinnas stereotypa könsroll. När Aragorn och hans följe sedan återvänder från slaget vid Helms klyfta benämner hon sitt regentskap som en exil.⁶⁹ Hon ber om att få följa med Aragorn på hans strapats. Han tillåter henne inte att följa med och hon anser att det beror på att hon är en kvinna. Aragorn kontrar med att hon åtog sig ett uppdrag att styra riket i sin morbrors frånvaro och även en man hade varit tvungen att fullfölja sitt åtagande. Éowyn avslutar deras diskussion med det tänkvärda citatet; "all your words are but to say: you are a woman, and your part is in the house. But when the men have died in battle and honour, you have leave to be burned in the house, for the men will need it no more".⁷⁰ Éowyn vill alltså inte sitta hemma och vänta på männen som kvinnor traditionellt gör utan hon vill delta i deras äventyr. Genom sitt uttalande visar Éowyn att hon vill ändra sin roll, inte längre vara en passiv karaktär utan förflytta sig till den aktiva sfären.

⁶⁶ Tolkien, s. 523.

⁶⁷ Wallace, s. 32 f.

⁶⁸ Wallace, s. 33.

⁶⁹ Tolkien, s. 783.

⁷⁰ Tolkien, s. 784.

Att en kvinna försöker gå utanför den traditionella feminina könsrollen kommer att mötas av maskulin motaktion. I Éowyns fall är det Aragorn som representerar den manliga motreaktionen. Han förklarar för Éowyn att en man gör sin plikt och det borde hon också göra. Sättet Aragorn läxar upp henne på ger dock intrycket av att han egentligen säger att män vet bättre än att gå emot sin plikt på grund av sina känslor, vilket alltså innebär att kvinnor inte vet bättre än så.

Fredrick och McBride anser även de att Éowyn är kluven. För att få sin chans att skapa sitt eget öde måste hon välja att inte lyda den man som agerar som fadersfigur för henne, alltså kung Théoden. Hon riskerar dessutom att utsätta sitt folk för fara då hon lämnar dem utan ledargestalt och hon måste dessutom ge upp sin egen identitet, den som prinsessa av Rohan. Hennes nya identitet blir den som Dernhelm, en man, vilket innebär att Éowyn alltså inte är en kvinnlig krigare utan helt enkelt en krigare. Genom att försaka sig själv på detta vis så måste hon avskärma sig från sina kamrater och sina kära och acceptera sin fullständiga hopplöshet.⁷¹

Vid slaget om Minas Tirith ställs Éowyn, i skepnad av krigaren Dernhelm, ansikte mot ansikte med the Witch-lord of Angmar, ringvålnadernas herre. Han säger hånfullt att ingen man kan dräpa honom, hon avslöjar att hon är en kvinna varpå hon efter en hård kamp, och med hjälp av Merry som hugger fienden i knät, till slut lyckas ge vålnaden nådastöten.⁷² I bilagan till trilogin beskriver Tolkien i en fotnot att i sångerna som skapades om dådet sägs det att det var Merrys stöt som gjorde det möjligt att förrinta fienden.⁷³ Efter att ha dräpt ringvålnaden faller Éowyn i koma som slutligen kan resultera i hennes död. Aragorn besöker henne senare för att hela henne och berättar då att det var oturligt att hon ställdes inför ringvålnaden. Fienden, säger han, var bortom hennes sinnes och kropps förmåga. Aragorn fortsätter med att säga att det är särskilt sorgligt eftersom hon är en sådan vacker mö.⁷⁴ När Aragorn sedan helar henne beskrivs hon som "[...] white as a lily, cold as frost, and hard as the graven stone", hon väcks sedan av Aragorns läkekonst och kyss.⁷⁵

I samband med Tysons feministiska läsning av klassiska sagor för Éowyns uppvaknande ur koman tankarna till sagorna om Snövit och Törnrosa.⁷⁶ Denna jämförelse blir speciellt tydlig med tanke på kyssen som föregår hennes uppståndelse, även om den är på pannan och på så vis något avsexualiserad. Aragorn är även en okrönt kung, som kan hävdas

⁷¹ Fredrick & McBride, s. 112 f.

⁷² Tolkien, s. 841 f.

⁷³ Tolkien, s. 1070.

⁷⁴ Tolkien, s. 866.

⁷⁵ Tolkien, s. 867.

⁷⁶ Tyson, s. 88.

innebära att han är en prins, vilket förstärker sagokopplingen. Éowyn har dock brutit mot den klassiskt passiva rollen i sagorna och hennes självständiga beteende stämmer bättre in på Tysons beskrivning av sagornas stygga flickor även om Éowyn i Tolkiens berättelse och övriga aspekter är en god karaktär.⁷⁷ Hennes koma kan då läsas som en påtvingad passivitet, alltså ett straff, för att hon klivit utanför ramarna för hennes könsroll. Wallace skriver att Aragorn väcker Éowyn inte en gång utan två gånger och att de båda fallen åtföljs av en förvandling av Éowyns karaktär. Först från passiv kvinna till krigare och sedan från krigare till vårdgivande kvinna.⁷⁸

Éowyns stordåd, att hon dräpt en fiende ingen man kunde dräpa, förringas genom att Merry, en hobbit och alltså inte en man, får en väldigt stor del av äran och genom Aragorns förklaring att hennes koma paradoxalt nog beror på svaghet. Éowyns svaghet beskriver han som både psykisk och fysisk och i nästa andetag uttrycker han att resultatet av hennes kamp är sorgligt eftersom hon var en så vacker ungmö. Slutsatsen är att en man förmodligen hade klarat sig bättre, vilket i berättelsen blir väldigt märkligt då det uttalat sägs att ingen man skulle ha kunnat klara uppgiften.

Orsaken till hennes svaghet tolkas som just hennes kvinnlighet. Fredrick och McBride menar att Tolkien i sin beskrivning tydligt visar att en kvinna som överträder gränserna för sin könsroll inte bara slåss mot sociala uppfattningar gällande genus utan även mot sig själv. Endast genom att acceptera sin tilldelade könsroll kan en kvinna få ro.⁷⁹

Éowyns uppvaknande ur hennes komaliknande tillstånd är även det intressant. När Éowyn vaknat ur sitt koma uttrycker Gandalf glädje över att hon återvänt med glädje och hopp. Hon svarar Gandalf med att säga att hon återvänt till hälsa så länge det finns en tom sadel för henne att ta i besittning och dåd att utföra. Hoppet vet hon dock inte om hon återvänt till.⁸⁰ Éowyn är alltså, trots Aragorns helande förmåga, endast fysiskt återställd. Psykiskt mår Éowyn inte bra. Om hennes sjukdom och hennes tillfrisknande, som analyseras senare, läses ur ett genusvetenskapligt perspektiv kan man dra slutsatsen att hennes fortsatta sjukdom beror på hennes fortsatta vilja att inta en aktiv roll, den mansdominerade rollen som krigare.

Éowyns sjukdomstillstånd och depression över sin påtvingade passivitet beskrivs vidare: När hon senare blivit lämnad i sjukstugan och männen återigen dragit i krig beklagar sig sjukstugans föreståndare över att det finns nog med ont i världen utan krig. Éowyn säger då att det räcker med en fiende för att starta ett krig och att man inte måste bära ett svärd för

⁷⁷ Tyson, s. 89.

⁷⁸ Se Wallace, s. 35, 36 f.

⁷⁹ Fredrick & McBride, s. 108.

⁸⁰ Tolkien, s. 868.

att bli dödad med ett. Hon fortsätter med att det inte alltid är av ondo att dö i strid, inte ens i bitter smärta och att om hon fick välja skulle hon välja den smärtsamma döden.⁸¹ I ett samtal med Faramir, enda överlevande medlemmen av Minas Tiriths förvaltarfamilj, uttrycker hon en klar önskan att följa sin morbrors öde för han har i döden både ära och frid.⁸²

Faramir, som också är en patient i sjukstugan, ber Éowyn att samtala och promenera med honom för det skulle göra hans hälsa gott. Éowyn svarar att hon inte önskar tala med de levande. Faramir påpekar då att hon är vacker och att det räcker om han får se henne.⁸³ Éowyn finner sig varken i komplimangen eller i Faramirs förfrågan utan svarar; ”look not to me for healing! I am a shieldmaiden and my hand is ungentle”.⁸⁴ En gemenskap växer dock fram emellan dem och fem dagar senare säger Faramir till Éowyn att världen inte får gå under eftersom han inte vill förlora det han funnit varpå Éowyn ifrågasätter vad han kan ha funnit som han kan förlora.⁸⁵ Hennes svar kan tolkas som att hon uttrycker sin självständighet, Faramir har inte hittat henne och hon kan därmed inte förloras eller som att hon börjat falla för Faramir och att han därmed inte kan förlora henne.

Faramir är den ende mannen i hela romanen som uttryckt romantiska känslor för henne, detta trots att hon flera gånger beskrivits som vacker. Skillnaden mellan den Éowyn som beskrevs tidigare i berättelse och den Éowyn som nu beskrivs är att hon nu är försvagad efter sviterna av sin sjukdom och att hon påtvingats en hjälplöshet som hon inte tidigare beskrivits inneha. Det kan alltså frågas om det är hennes försvagade tillstånd som gör henne attraktiv.

När Faramir säger till henne att de inte behöver samtala med varandra, det räcker om han bara får titta på henne, slås man som läsare återigen av likheten med de klassiska sagorna. Även om vissa skulle finna denna kommentar smickrande så innebär det att Faramir inte värdesätter hennes personlighet lika mycket som hennes yttre skönhet. Ytterligare en punkt som tyder på en obalans i deras förhållande är det faktum att Faramir inte uttrycker att han och Éowyn funnit varandra för det är han som funnit henne vilket tillskriver honom en manlig aktiv roll och henne en feminint passiv roll. Éowyn återtar dock initiativet när hon trycker på sin självständighet och svarar att hon inte förstår vad han kan ha hittat som han dessutom kan förlora.

När Aragorn och Éomer återvänt från det sista stora slaget går inte Éowyn till festen som anordnats för att välkomna dem. Faramir besöker henne och frågar om det är för att

⁸¹ Tolkien, s. 958 f.

⁸² Tolkien, s. 960.

⁸³ Tolkien, s. 960.

⁸⁴ Tolkien, s. 961.

⁸⁵ Tolkien, s. 962.

Aragorn personligen inte bjudit in henne och att hon bestämt sig för att om hon inte kan få honom så var livet inte värt att leva. Faramir bekänner då sin kärlek till henne och frågar om inte hon älskar honom. Efter Faramirs kärleksförklaring sker en förändring i Éowyns personlighet;

Then the heart of Éowyn changed, or else at last she understood it. And suddenly her winter passed, and the sun shone on her. 'I stand in Minas Anor, the Tower of the Sun,' she said; 'and behold! the Shadow has departed! I will be a shieldmaiden no longer, nor vie with the great Riders, nor take joy only in the songs of slaying. I will be a healer, and love all things that grow and are not barren.'⁸⁶

Éowyn går alltså från att vara en förkämpe för kvinnors självständighet till att bli en helt vanlig kvinna som blivit bitter på grund av en man som inte känt för henne vad hon känt för honom. Kärleken till Aragorn beskrivs också ha bottnat sig i en ambition att nå högre status, att bli en drottning.⁸⁷ Éowyn passar alltså in i sagornas beskrivning av en stygg flicka så som Tyson beskriver den, hon är våldsam och aggressiv och hennes längtan efter att dö i strid bottnar sig i en svartsjuka: mannen hon vill ha älskar en annan. Det är även värt att nämna att Aragorns kärlek Arwen, till skillnad från Éowyn, snällt suttit hemma och väntat på kriget ska ta slut så att hon och Aragorn ska kunna vigas.⁸⁸

Det är inte heller nog med att Éowyns uppror förringas från att vara en kamp för självständighet till att ha handlat om ett krossat hjärta. Det kan även påstås att hennes personlighet blir en direkt motsats vad den varit genom hela texten efter hennes epifani. Hon ska inrikta sig på att läka skador istället för att åstadkomma dem. Hon anpassas till Tysons beskrivning av en snäll flicka, en självuppoffrande och vårdgivande ängel, och som en sådan kvinna är hon värd att gifta sig med.⁸⁹ Wallaces tolkning är snarlik min egen. Hon skriver att Éowyns koma och tillfrisknande kan liknas vid att hennes gamla personlighet dör och en ny mer feminin personlighet gradvis träder fram.⁹⁰ Wallace anser dock att Éowyns förvandling inte bottnar i kvinnoförtryck utan att den snarare reflekterar hennes insikt att våld och död inte ger henne någon själslig tillfredsställelse.⁹¹

Fredrick och McBride kommer till en annan slutsats än Wallace. De anser att Éowyns hopplöshet delvis beror på hennes obesvarade kärlek till Aragorn och att hennes avsägande av sina krigarambitioner lämpligt nog sammanfaller med insikten om att hon aldrig kommer få

⁸⁶ Tolkien, s. 964 f.

⁸⁷ Tolkien, s. 867, 964.

⁸⁸ Se Tyson s. 89, se Tolkien, s. 972.

⁸⁹ Tyson, s. 90.

⁹⁰ Wallace, s. 37.

⁹¹ Wallace, s. 38.

äran att äkta honom. Hennes förvandling beskrivs dessutom som ett tillfrisknande från en sjukdom som går djupare än någon vanlig fysisk åkomma. De menar att hon varit själsligt sjuk eftersom hon vägrat att acceptera sin lott i livet: att leva som en kvinna och därmed vara utesluten från att kunna vinna ära på slagfältet. Hade inte Éowyn helats från denna åkomma hade hon dött. Tolkien ger alltså aspirerande kvinnliga krigare ett val: anpassa er till er föreskrivna roll eller dö.⁹²

Efter Éowyns transformation förklarar Faramir för sjukstugans föreståndare att hon nu är fri från sin sjukdom. Föreståndaren lämnar då över henne till Faramirs omsorg tills hennes bror återvänt.⁹³ När sedan bröllopet mellan Éowyn och Faramir skall hållas proklamerar Éomer att Faramir bett om hans systers hand och att hon villigt tackat ja.⁹⁴ Éowyns replik om hennes hälsa verkar antyda att hennes tidigare genusöverskridande personlighet var en produkt av ett sjukdomstillstånd. Hon lämnas sedan över till Faramir för att han skall ta hand om henne till hennes bror återvänder, vilket är en skarp kontrast till det faktum att hon tidigare var betrodd till att leda Rohans folk i männens frånvaro.⁹⁵ När det väl är dags för äktenskapet har dock hennes fria vilja blivit viktig igen, hon gifts inte bort som en ägodel. Det faktum att äktenskapet är frivilligt och baserat på kärlek visar enligt Wallace att Éowyn valt kärleken före stoltheten och att Éowyn mognat och växt upp.⁹⁶

Fredrick & McBride anser snarare att Éowyn blivit tämjd än att hon mognat som människa. De skriver att det är Faramir som hjälpt henne att tillfriskna från sitt tillstånd och att han har tyglat hennes vilda krigarambitioner. Han har dessutom hjälpt henne att finna tillfredställelse i att ägna sig åt mer hushållrelaterade ärenden. Hennes förändring och återhämtning kommer från det faktum att hon accepterat den roll som samhället tilldelat henne: att vara vacker, hjälpsam och ett uppmuntrande sällskap till en man. Helandet av Éowyns tillstånd kan ses som en seger, inte bara för Faramir utan även för hela samhället. Hennes galna impuls att försöka överskrida de tillskrivna könsrollerna har på ett lyckat sätt kunnat stävjas.⁹⁷

Wallaces tolkning av Éowyn skiljer sig från min då hon inte anser att Éowyns karaktär är könsöverskridande. Hon menar att eftersom de personer som stod henne närmast tolererade hennes mer manliga drag kan de inte anses vara kontroversiella och därmed inte

⁹² Fredrick & McBride, s. 113.

⁹³ Tolkien, s. 965.

⁹⁴ Tolkien, s. 977.

⁹⁵ Tolkien, s. 523.

⁹⁶ Wallace, s. 41.

⁹⁷ Fredrick & Wallace, s. 113.

genusöverskridande.⁹⁸ Min tolkning av Éowyn grundar sig mer på Tyson som i en feministisk analys frågar sig hur det aktuella verket definierar könen och om karaktärerna alltid håller sig inom dessa definitioner.⁹⁹ Fredricks och Wallaces kritiska analys av Éowyn bekräftar dessutom min uppfattning om Tolkiens kvinnoskildring. Jag anser att sett ur ett genusvetenskapligt perspektiv är könsrollerna i *The Lord of the Rings* starkt uppdelade. Tolkien håller sig till den traditionella bilden av kvinnan som en i grunden passiv varelse, Éowyn var innan sitt uppror begränsad till hemmet och sysslor som rörde detta och när hon inkräktar i den manliga rollen som krigare innebär det nära nog en dödlig katastrof.

Tyson trycker också på vikten att ställa analysens resultat mot tiden som verket skrevs på.¹⁰⁰ Tolkien skapade grunden för *The Lord of the Rings* då han började skissa på Midgårdens mytologi under sitt tillfrisknande efter en sjukdom han ådragit sig vid fronten under första världskriget. Under 30-talet umgicks sedan Tolkien med en grupp akademiker och författare som kallades ”The Inklings”, en grupp där endast män var välkomna. Det var också under slutet av 30-talet som Tolkien började författa *The Lord of the Rings*.¹⁰¹

Kvinnorna under den tidsperiod som Tolkien författade tog mer plats i samhället än vad de gjort tidigare, både under det första och det andra världskriget var de flesta av de arbetsföra männen en del av försvarsmakten och kvinnor trädde in på arbetsmarknaden. Att kvinnor arbetat överhuvudtaget innan denna period var ovanligt och nu arbetade de dessutom i tydligt mansdominerade yrken.¹⁰² Éowyn kan som karaktär direkt jämföras med dessa kvinnor. Hon trädde ur den passiva roll som traditionellt tilldelats henne när männen i hennes hemland Rohan drar ut i krig. Éowyns övertramp resulterar dock nästan i en tragedi och männen som försökt tillrättvisa henne för hennes ambitioner får rätt i sina förebråelser.

The Eye of the World

Nynaeve

Den kvinnliga karaktär jag valt att analysera i *The Eye of the World* är Nynaeve, en kvinna som även om hon lever upp till vissa av de fördomar som finns om kvinnor i maktpositioner samtidigt illustrerar att dessa faktiskt är fördomar. Hon är byns ”Wisdom” det vill säga kunnig i örter och läkekonst, hon är dessutom ledare för ”the Women’s Circle”. I

⁹⁸ Wallace, s. 42.

⁹⁹ Tyson, s. 119.

¹⁰⁰ Tyson, s. 119.

¹⁰¹ Eriksson, s. 21-24.

¹⁰² Carol Harris. *Women Under Fire in World War Two*,
http://www.bbc.co.uk/history/british/britain_wwtwo/women_at_war_01.shtml, 2011.

uppslagsdelen i slutet av boken förklarar Jordan att en bys "Wisdom" är borgmästarens like och i en del byar till och med dennes överordnade. Till skillnad från borgmästaren är ämbetet som Wisdom något man är vald till för hela livet. "The Women's Circle" anses vara jämlikt männens råd, "the Village Council", och ansvarsområdena mellan dessa två grupper är tydligt markerade.¹⁰³

Första gången Nynaeve omnämns i texten ligger fokus på hennes humör. Två främlingar, den vackra kvinnan Moraine och hennes livvakt Lan, har anlänt till byn och Moraine tilltalar Nynaeve med epitetet "child".¹⁰⁴ När de unga männen Rand och Mat får reda på detta förväntar de sig att Nynaeve reagerade våldsamt då detta verkar vara den vanliga reaktionen när någon föringar henne på grund av hennes ålder.¹⁰⁵ Thom, en kringresande speleman, kommenterar också Nynaeves humör och när han får reda på att hon är byns Wisdom anser han att " 'That pretty little slip of a girl?' the gleeman exclaimed. 'A village Wisdom? Why, at her age she should better be flirting with the young men than foretelling the weather and curing the sick.' "¹⁰⁶ Det är inte det faktum att hon har en maktposition eller på något vis beter sig okvinnligt som han reagerar på, det är det faktum att hon är ung. Med tanke på Thoms reaktion är alltså kvinnor i maktposition inte något att förvånas över. Med tanke på att miljön verkar likna den medeltida skiljer sig alltså Jordans värld från vår egen i avseende av den patriarkatiska samhällformen.

Nynaeves ålder och utseende gör att vissa inte ger henne den respekt hennes position kräver, alla fruktar dock hennes humör. Men trots hennes unga ålder och ringa längd visar de henne stor respekt; "Nynaeve al'Meara stepped into their huddle, the dark braid pulled over her shoulder almost bristling with anger. Rand scrambled to his feet. Slender and barely taller than Mat's shoulder, at the moment the Wisdom seemed taller than any of them, and it did not matter that she was young and pretty".¹⁰⁷ De flesta av byborna klagar över att bli bannad av en så ung kvinna men de är nog med att inte göra det inför henne då hon inte tvekar över att slå den som upprör henne med en käpp oavsett deras ålder eller status.¹⁰⁸ Detta visar sig också då hon efter att ha bannat "the Village Council" läxar upp borgmästaren offentligt.¹⁰⁹ Nynaeve är alltså fruktad och respekterad, men ingen verkar tycka att hon på grund av detta är okvinnlig. Hon är den hon borde vara i den position hon befinner sig i, precis som redan

¹⁰³ Jordan, s. 670.

¹⁰⁴ Epitetet är svåröversatt, att översätta det ordagrant till "barn" fungerar inte men meningen blir dock detsamma. "Child" är alltså term du använder för någon yngre och mindre vetande än du själv.

¹⁰⁵ Jordan, s. 20.

¹⁰⁶ Jordan, s. 40.

¹⁰⁷ Jordan, s. 34.

¹⁰⁸ Jordan, s. 35.

¹⁰⁹ Jordan, s. 45.

visats är det hennes ålder som kan anses var ett problem, inte hennes könstillhörighet. Hennes ledarskapsroll ger henne inte bara respekt utan begränsar henne också.

Trots att hon är en vacker ung kvinna gör hennes status och personlighet de manliga huvudkaraktärerna förvånade när hon plötsligt dansar med var och en av dem: ” ’I danced with Nynaeve. I didn’t even know she danced. She never does at any of the dances back home.’ ’I wonder,’ Rand said thoughtfully, ’what the Women’s Circle would say about the Wisdom dancing? Maybe that’s why.’ ”¹¹⁰ Kvinnorna styr alltså sig själva, som Wisdom förväntas tydligen Nynaeve stå över nöjen såsom dans, det medför även andra restriktioner såsom möjligheterna till äktenskap. Nynaeve har genom boken börjat falla för krigaren Lan. Under ett samtal dem emellan avslöjas att Nynaeve inte skulle gifta sig av ekonomiska skäl utan av kärlek:

‘I am not a king, Nynaeve. Just a man. A man without as much to his name as even the meanest farmer’s croft.’

Nynaeve’s voice steadied. ‘Some women don’t ask for land, or gold. Just the man.’

‘And the man who would ask her to accept so little would not be worthy of her. You are a remarkable woman, as beautiful as the sunrise, as fierce as a warrior. You are a lioness, Wisdom.’

‘A Wisdom seldom weds.’ She paused to take a deep breath, as if steeling herself. ‘But if I go to Tar Valon, it may be that I will be something other than a Wisdom.’

‘Aes Sedai marry as seldom as Wisdoms. Few men can live with so much power in a wife, dimming them by her radiance whether she wishes to or not.’

‘Some men are strong enough. I know one such.’ If there could have been any doubt, her look left none as to whom she meant.

‘All I have is a sword, and a war I cannot win, but can never stop fighting.’

‘I’ve told you I care nothing for that. Light, you’ve made me say more than is proper already. Will you shame me to the point of asking you?’

‘I will never shame you.’ The gentle tone, like a caress, sounded odd to Rand’s ears in the Warder’s voice, but it made Nynaeve’s eyes brighten. ‘I will hate the man you choose because he is not me, and love him if he makes you smile. No woman deserves the sure knowledge of widow’s black as her brideprice, you least of all.’¹¹¹

Samtalet mellan Nynaeve och Lan, vidarebefordrat till oss genom Rand, avslöjar mycket om Nynaeves personlighet men också om samhället som berättelsen utspelar sig i. Kvinnor i maktpositioner är inte ovanliga men få män kan alltså leva i ett äktenskap med en kvinna som är mäktigare än dem själva. Lans kommentar om att han inte har något att ge henne i ett äktenskap visar att även männen har en roll att fylla, de ska kunna sörja för sin hustru. Lan är även, enligt Nynaeve, en av de män som skulle kunna gifta sig med en kvinna mäktigare än han själv men hans maskulina, destruktiva, roll står i vägen för hans romantiska intressen.

¹¹⁰ Jordan, s. 206 f.

¹¹¹ Jordan, s. 614.

Nynaeves kvinnliga sida representeras av hennes kunskaper om läkekonst. Det visar sig även att hon har förmågan att komma åt den kvinnliga halvan av *The One Power*.¹¹² Denna förmåga gör henne till en potentiell rekryt för Aes Sedaierna.¹¹³ Nynaeve blir intresserad av hur exakt Moraine använder magi för att hela skador och trötthet men insisterar dock på att hon kan göra ett minst lika bra jobb med traditionella örter som hon besitter en imponerande kunskap om.¹¹⁴ När Moraine vid en senare tidpunkt förklarar för Nynaeve att hon omedvetet använt magi flera gånger för att hela människor som legat för döden blir hon först fientlig och förnekar detta faktum för att sedan acceptera sanningen.¹¹⁵

Längre fram i boken använder hon sina örter för att hjälpa en av sina kamrater: "The purple splotches faded to brown, and the brown and yellow paled, some disappearing altogether. [...] 'You look surprised,' Nynaeve said. She looked a little surprised herself, and strangely frightened."¹¹⁶ Rädslan Nynaeve känner beror på att hon nu vet att det är tack vare magi och inte hennes örter som hon lyckas så väl i sitt helande. Nynaeve visar alltså rädsla inför vetenskapen om att hon har tillgång till en makt som är få förunnad. Hon verkar alltså inte vara maktfullkomlig.

Trots att Nynaeve innehar en typisk kvinnoroll visar hon även upp manliga egenskaper - hennes humör och benägenhet till våld som nämndes tidigare. Hon lyckas till exempel spåra gruppen med de övriga huvudpersonerna trots att Lan, en karaktär som är en mästare på vildmarksliv och krigföring, gjort sitt bästa för att gruppen ska lämna så få spår som möjligt. Nynaeve berättar att hennes far uppfostrade henne som den son han aldrig fick. Hon fick alltså lära sig att spåra och jaga. Lan berättar då att de personer som kan spåra honom är ytterst få, han är alltså väldigt imponerad av hennes förmåga.¹¹⁷

Hon visar återigen prov på dessa jägarkunskaper när hon hjälper Moraine och Lan att frita två av ungdomarna från gruppen som har blivit tillfångatagna av en fientlig trupp soldater. Hennes enda uppgift var att utan att bli sedd smyga sig in i fiendens läger och släppa loss så många deras hästar för att på så sätt skapa en skenmanöver. Hon imponerar återigen på Lan när hon inte bara släpper loss alla hästarna utan även stjälar två av dem åt deras fritagna

¹¹² Skaparens (m.a.o. Guds) källa till magin som ett fåtal kan använda, även den kraft som driver tidens hjul.

¹¹³ En organisation av alltigenom kvinnliga magiker som beskyddar världen och medlar i konflikter. De fruktas av många på grund av vidskeplighet.

¹¹⁴ Jordan, s. 233.

¹¹⁵ Jordan, s. 268-272.

¹¹⁶ Jordan, s. 484.

¹¹⁷ Jordan, s. 196.

kamrater.¹¹⁸ Att en kvinna kan vara duktig i annars manliga fält är alltså ovanligt men inget som väcker några fientliga känslor hos de manliga karaktärer hon interagerar med.

Nynaeve är en känslomänniska med ett hetsigt humör och en stark känsla av lojalitet riktad mot hennes hembygd och en känsla av ansvar för dess invånare. När Nynaeve kommit ikapp Moraine, Lan och ynglingarna från byn konfronterar hon dem och kräver att ungdomarna ska återvända hem. Hon anser inte att de är tryggare med Moraine och Lan än de är hemma i byn, trots bevis på motsatsen.¹¹⁹ Även om Nynaeve är rädd för sin magiska förmåga och inte har för avsikt ta sig till Tar Valon för att lära sig kontrollera den skulle hämnd få henne att lära sig att utnyttja den ändå.¹²⁰

Tyson menar att i en feministisk analys skall karaktärsporrättet sättas i sammanhang med tiden som romanen utspelas i, hon nämner också fenomenet systerskap som en metod för att hävda kvinnans position i samhället.¹²¹ Nynaeve är, för sitt samhälle som speglar vår egen sena medeltid, en både typisk och otypisk kvinna. Hon innehar en typisk kvinnoroll som Wisdom, en helare av de sjuka, men bemästrar ändå manliga färdigheter i jakt. Hon innehar också ett temperament och förmåga till att använda våld som kan hävdas är mer förknippat med män.

I *The Eye of the World* finns också kvinnliga organisationer som står som motpol till det annars patriarkala samhället. Just sådana organisationer menar Tyson är viktiga att leta efter i en feministisk analys.¹²² The Women's Circle är en sådan organisation som står för byns kvinnofrågor men som uppenbarligen inte drar sig för att lägga sig i även männens affärer. Aes Sedaierna är ytterligare ett sådant systerskap, en organisation som likt FN medlar i konflikter men även alltid står redo för att försvara världen från andra hot¹²³. Aes Sedaierna arbetar dock inte aktivt för kvinnors rättigheter eller ett jämställt samhälle men tack vare att endast kvinnor kan vara medlemmar i detta sällskap bidrar de passivt till att motverka patriarkatiska tendenser.

Världen Nynaeve lever i är även intressant i en jämförelse med Cranny-Francis beskrivning av en feministisk utopi som hon gör i sin analys av Marion Zimmer Bradleys *The Shattered Chain* (1976).¹²⁴ I sin analys beskriver Cranny-Francis att en av Zimmer Bradleys huvudteman i romanen är det armband som gifta kvinnor och män bär för att symbolisera

¹¹⁸ Jordan, s. 468-474.

¹¹⁹ Jordan, s. 197 ff.

¹²⁰ Jordan, s. 348.

¹²¹ Tyson, s. 119.

¹²² Tyson, s. 119.

¹²³ Jordan, s. 658.

¹²⁴ Cranny-Francis, s. 79 f.

äktenskapet. I sin mest extrema variant används även kedjor för att binda samman armbanden genom ytterligare en länk i bältet. Analysen fokuserar sedan på att likställa dessa armband med vår världs vigselringar och lyfta fram de fysiska och psykiska begränsningar som dessa symboler innebär för kvinnor. En grupp frigjorda kvinnor skapar dock ett matriarkaliskt samhälle där de kvinnor som vill kan leva fritt utan att mot sin vilja domineras av män.¹²⁵

I Jordans värld återfinns kvinnor i maktpositioner och det verkar inte heller uttryckas några fördomar mot dessa kvinnor som baseras på deras kön. Det är dock inte en ren feministisk utopi så som den definieras av Cranny-Francis då män fortfarande är närvarande i samhället och vissa roller verkar vara reserverade för män. I Jordans värld verkar det snarare vara balansen som är viktig. Det manliga och det kvinnliga lever i en harmoni och balans vilket tydligast symboliseras av den magiska källan, uppdelad i en manlig och kvinnlig halva, som ständigt arbetar med och mot varandra.¹²⁶ Denna magiska källa består dessutom utav fem krafter som symboliseras av elementen; eld, vatten, vind, jord och ande. Män var genomsnittligen starkare i eld och jord och kvinnorna var starkare i vatten och vind. Ande var jämt fördelat mellan könen.¹²⁷ När karaktären Egwene introduceras i magins natur tycker hon att det verkar vara orättvist att männen fick de starkaste krafterna. Moraine svarar då, ”Is there a rock so hard that wind and water cannot wear it away, a fire so strong that water cannot quench it or wind snuff it out?”¹²⁸ Magin i världen som Nynaeve rör sig i verkar alltså även grunda sig i en balanserad olikhet mellan könen, att det manliga och det kvinnliga komplementerar varandra.

Trots den beskrivna balansen mellan könen är det dock ändå så att könen är definierade och könsrollerna är tydliga. Män är generellt sett arbetare och krigare och kvinnor är medlare och helare. Återigen är det viktigt att iaktta Tysons analysmodell, i hennes tredje punkt fastställer hon att vid en feministisk analys ska sättet som könen är definierade i verket fastställas. Även faktorer som om det är accepterat att inkräkta i andra könsroller än den egna och hur attityden till könen som beskrivs i verket.¹²⁹ I Robert Jordans berättelse är uppdelningen mellan könen väldigt tydligt men samtidigt läggs alltså vikt på att poängtera balansen mellan könen och de egenskaper som definierar dem. Karaktärer som överskrider dessa definitioner verkar inte heller förkastas eller ogillas av samhället utan det verkar snarare finnas en acceptans för könsöverskridande tendenser.

¹²⁵ Cranny-Francis, s. 80.

¹²⁶ Jordan, s. 668.

¹²⁷ Jordan, s. 663.

¹²⁸ Jordan, s. 152.

¹²⁹ Tyson, s. 119.

Nynaeves karaktärsbeskrivning är även sett ur ett genusvetenskapligt perspektiv splittrad. Flera feministisk inriktade forskare har visat att kvinnliga romanfigurer som beskrivits som splittrade i sina könsroller ofta går under, Nynaeves öde verkar dock vara det motsatta.

A Game of Thrones

Cersei

I *A Game of Thrones* får läsaren aldrig uppleva berättelsen genom karaktären drottning Cerseis perspektiv men hon innehar en av bokens viktigaste roller då hon är en av de huvudsakliga antagonisterna och beskrivs upprepade gånger genom de övriga karaktärernas perspektiv. Cersei är dotter till den rikaste adelsmannen i landet och syster till en av de mest kända riddarna genom historien. Det få vet är att det är denne broder, inte kungen, som är far till hennes tre barn. Hon har även en yngre bror som hon föraktar på grund av att denne är missbildad, handikapp såsom dvärgväxt som just Cerseis bror lider av föraktas eftersom de som lider av dem inte anses kunna bidra i samhället.

I Martins bokserie ägnar sig adelsfamiljerna och enskilda medlemmar av dessa familjer åt intriger som de hoppas kommer föra dem närmare tronen, detta spel om makt kallas för ”the Game of Thrones” och Cersei är en av de viktigaste spelarna.

När kungafamiljen anlant till fästet Winterfell vill kungen besöka sin före detta trolovades grav tillsammans med hennes bror Eddard Stark.¹³⁰ Cersei protesterar och menar att ”The dead would wait.”¹³¹ Vid banketten som följer kungafamiljens ankomst beskriver Jon Snow, Eddards son som föddes utanför äktenskapet, hur han ser igenom drottningens falska leende.¹³² Redan tidigt i berättelsen ges vi alltså intrycket att drottningen inte är någon särskilt omtyckt person, till och med hennes make tycker illa om henne:

”Cersei Lannister would be a good match, he told me, she would bind Lord Tywin to me should Viserys Targaryen ever try to win back his father’s throne. [...] Cersei is lovely to look at, truly, but *cold* ... the way she guards her cunt, you’d think she had all the gold of Casterly Rock between her legs.”¹³³

¹³⁰ Eddard Stark är herre över Winterfell och de norra delarna av kungariket och tillika kungens bästa vän och fosterbror.

¹³¹ Martin, s. 33.

¹³² Martin, s. 42.

¹³³ Martin, s. 260.

Äktenskapet är alltså inte en jämlik uppgörelse, Cersei blev drottning eftersom hennes fars stöd behövdes för att säkra tronen. Det faktum att Cersei inte heller verkar vara särskilt intresserad av sexuellt umgänge med sin make verkar också ligga henne till last. När misstankar uppdragas om att drottningen ligger bakom Eddard Starks och Kung Roberts fosterfars död är Starkfamiljen snabba att agera och tro på detta rykte.¹³⁴ Cersei verkar alltså inte ha några försonande egenskaper, trots en position som borde inge respekt trots lätt det värsta om henne.

När Eddard börjar misstänka att gift användes för att mörda hans fosterfar i ett samtal med hovets lärde man proklamerar denne att gift är kvinnors, ynkryggars och eunuckers vapen.¹³⁵ Med andra ord är gift inte ett manligt mordverktyg, det är omanligt och därför är det kvinnligt.

Eddards sex barn äger en varsin tam varg. Efter att Cerseis äldste son skadats av en av dessa vargar kräver Cersei att vargen skall dräpas. Att vargen endast skyddade Eddards yngste dotter från Cerseis berusade son och att den skyldiga vargen rymt spelar ingen roll eftersom det en av de andra barnens vargar finns tillgängliga. Bödeln kallas in för dådet men Eddard tar på sig att göra det själv. Cersei förstår inte Eddards motiv och tror att det ligger något slags trick bakom.¹³⁶ Tidigare i berättelsen, efter att han personligen avrättat en desertör, har Eddard berättat för sina söner varför den som fäller domen måste verkställa den; "[...] the man who passes the sentence should swing the sword. If you would take a man's life, you owe it to him to look into his eyes and hear his final words."¹³⁷ Återigen ges en definition av manligt och omanligt beteende där Cersei står för det omanliga då en riktig man ser sin fiende i ögonen.

Inte ens Cerseis bröder verkar ha några högre tankar om henne. Tyrion, Cerseis yngre bror, beskriver henne på följande vis; "His sister was not without a certain low cunning, but her pride blinded her."¹³⁸ Hon har alltså en lägre form av intelligens men hennes stolthet förblindar henne. Tyrions analys av Cerseis intellekt står i bjärt kontrast till faktumet att Cersei visar sig vara den drivande parten i det incestuösa förhållandet med hennes tvillingbror Jaime och deras komplott mot kungen. Jaime uttrycker dock åsikten att barnafödande gör

¹³⁴ Martin, s. 53.

¹³⁵ Martin, s. 213.

¹³⁶ Martin, s. 129-132.

¹³⁷ Martin, s. 14.

¹³⁸ Martin, s. 347.

kvinnor galna och syftar då på sin syster.¹³⁹ Ett av de drag som faktiskt definierar hennes fysiska kön begränsar alltså enligt hennes bror hennes intellekt.

Cersei tillskrivs också andra egenskaper som är lågt värderade och omanliga. Giftmord och avsaknad av mod för att kunna ta det liv man dömt definieras som kvinnligt och alltså omanligt, inte feigt. Det verkar som om till och med barnafödandet anses negativt, i alla fall av den man som avlat barn med Cersei. Det kvinnliga är tydligt underordnat det manliga. Denna kvinnosyn stämmer överens med den av Tyson omnämnda föreställningen att kvinnor och män är polariserade bilder av varandra.¹⁴⁰

Cersei visar sig även vara missnöjd med sin roll, i en konfrontation med Eddard där han inte är särskilt respektfull mot kungen menar Cersei att Eddard borde straffas. Kungen vägrar och Cersei replikerar då att det borde vara hon som är klädd i rustning och kungen i klänning¹⁴¹. Hon är dock snar till att använda sin kvinnlighet som ett vapen, något som visar sig då hon försöker förföra Eddard efter att han berättat för henne att han skall avslöja vem som verkligen är far till dennes barn.¹⁴² Martins värld liknar i mycket Europas medeltid. Kvinnor fick inte samma utbildning som män. Cersei använder de tillgångar hon har för att få sin vilja igenom. Hon använder uppenbarligen sex som förhandlingsmetod men det kan hävdas att hon använder sex också för att uttrycka sin självständighet. Hon har sex med den hon vill; sin bror eller Eddard om det hade behövts, men hon vägrar som det visade sig tidigare, kungen vilken hon föraktar.

Robert Jordan och George R.R. Martin fick *The Eye of the World* och *A Game of Thrones* utgivna under 90-talet. Trots att författarna alltså skrivit sina verk under samma tid skiljer sig deras kvinnoporträtt kraftigt åt. Kvinnligheten i Jordans berättelse är som visats annorlunda än manligheten men absolut inte sämre, de är två motpoler som ständigt strävar efter en balans. Kvinnorna i *A Game of Thrones* beskrivs, åtminstone av männen i berättelsen, som sämre. Det kvinnliga beskrivs också flera gånger som sämre än det manliga. Slutsatsen man kan dra av detta är att författarna inte återspeglar sitt samhälles kvinnoporträtt i sina berättelser utan snarare sina egna.

¹³⁹ Martin, s. 68-71.

¹⁴⁰ Tyson, s. 100.

¹⁴¹ Martin, s. 358.

¹⁴² Martin, s. 407.

Slutsats

Tysonns första infallsvinkel vid en feministisk analys är att granska verket utifrån hur patriarkatiska värderingar styr samhället ekonomiskt, politiskt, socialt och psykologiskt. Läsaren ska även försöka definiera hur kvinnor framställs och hur dessa framställningar står sig mot könsdefinitionen från tiden då berättelsen utspelar sig eller skrevs.¹⁴³

Om Tolkiens värld jämförs med det medeltida Europa visar analysen att Éowyn är en väldigt otypisk men samtidigt en väldigt typisk kvinna för sitt samhälle. Hon försöker inledningsvis förbättra sin situation genom att äkta en mäktig man, en för tiden fullt acceptabel ambition för en kvinna, efter att hennes planer på äktenskap krossats bestämmer hon sig för att det är bättre att dö i strid och på så vis bli ihågkommen för sina dåd.¹⁴⁴ En kvinna som rider ut i krig och söker döden är direkt otypiskt för den medeltida kvinnan, kvinnor är vårdgivande, uppfostrande och skapar liv, och hon måste till slut ikläda sig rollen som en man och, som Fredrick och McBride skriver, försaka sig själv.¹⁴⁵

Tyson tryckte även på att tiden då verken skrevs skulle tas i åtanke vid en analys och *The Lord of the Rings* skrevs under 1930-talet.¹⁴⁶ Kvinnorna under denna tidsperiod tog klivet in på arbetsmarknaden och började arbeta med sysslor som annars traditionellt sett förknippats med män.¹⁴⁷ Éowyn kan jämföras med dessa kvinnor då hon trädde ur den passiva roll i hemmet som traditionellt tilldelats henne när männen i hennes hemland Rohan drar ut i krig. Éowyns genusövertramp slutar nästan med att hon mister livet. Som jag visade i analysen menar Fredricks och McBride alltså att Tolkien att en kvinnlig krigare har två val: återanpassa dig till rollen som kvinna eller dö.¹⁴⁸

George R.R. Martins *A Game of Thrones* verkar också utspela sig i en värld som i mycket speglar vår medeltid och Cersei är trots sin drottningstitel ganska maktlös. Den makt hon har utövas genom påtryckningar på hennes make och genom hennes familj vilken staten står i stor ekonomisk skuld till och som innehar många av posterna i hovet.¹⁴⁹

The Eye of the World skiljer sig däremot från de två andra verken. I Jordans värld har kvinnorna rättigheter och positioner som hade varit omöjliga för en medeltida kvinna i Europa

¹⁴³ Tyson, s. 119.

¹⁴⁴ Tolkien, s. 867, 964.

¹⁴⁵ Fredrick & McBride, s. 112-113.

¹⁴⁶ Eriksson, s. 21-24.

¹⁴⁷ Carol Harris. *Women Under Fire in World War Two*,

http://www.bbc.co.uk/history/british/britain_wwtwo/women_at_war_01.shtml, 2011.

¹⁴⁸ Fredrick & McBride, s. 113.

¹⁴⁹ Martin, s. 129-132, 163, 258.

att inneha.¹⁵⁰ När det kommer till romantiska förhållanden är dock förhållandena väldigt lika våra egna. Traditionellt sett är det mannen som friar, något som märks av Nynaeves obekväma sätt när hon och Lan talar om äktenskapet. En kontrast i fråga om äktenskapet är dock att ingen hemgift nämns, endast en gåva från brudgummen till bruden, en så kallad brudgåva.¹⁵¹

The Eye of the World och *A Game of Thrones* ger som analyserna visade prov på två helt olika typer av kvinnskildringar trots att de både var utgivna under 90-talet. I Robert Jordans fantasyvärld råder en sorts balans mellan könen, könen är fortfarande tyligt definierade men inget av dem är uttalat underordnat det andra. I *A Game of Thrones* beskrivs däremot det kvinnliga könet som underordnat och sämre än det manliga, åtminstone av männen i berättelsen. Till skillnad från Éowyn i *The Lord of the Rings* trycks dock inte Cersei tillbaka i någon, i verkens värld, lämplig kvinnoroll.

Tyson's andra punkt menar att läsaren skall analysera vilken betydelse faktorer såsom härkomst, social klass och andra kulturella faktorer har på kvinnors upplevelse. I just denna uppsats visade det sig dock att denna punkt inte riktigt gick att tillämpa. Éowyn är den enda kvinnan som ges något större utrymme i *The Lord of the Rings* och hon tillhör adeln. Nynaeve är en kvinna med makt i *The Eye of the World* och det är de flesta av de andra kvinnorna som beskrivs i berättelsen också. Slutligen har vi Cersei i *A Game of Thrones*: hon tillhör det absoluta toppskiktet i samhället. Hon är drottning över en hel kontinent även om den egentligen makten ligger hos hennes make. Kvinnorna som skildras i denna uppsats tillhör alltså alla de högre skikten i deras respektive samhälle, de är alltså personer som man kan anta behandlas med mer respekt än de flesta andra kvinnor.

När den tredje punkten i Tyson's analysmodell behandlas skall läsaren försöka urskönja hur verket definierar kön. Hur definieras manligt och kvinnligt, håller sig karaktärerna innanför dessa ramar? Läsaren kan även försöka hitta bevis för existensen av ett tredje kön och försöka finna tecken på vilken attityd verket visar gentemot könen det beskriver. Läsaren ska med andra ord leta efter tecken på om texten accepterar, ifrågasätter eller motsätter sig de traditionella könsrollerna.¹⁵²

I Tolkiens värld är det inte acceptabelt för en kvinna att gå utanför sin könsroll, det faktum att alla de manliga karaktärernas uttrycker ett ogillande till hennes manliga ambitioner pekar tydligt på denna slutsats. För att åter tryckas tillbaka i en mer acceptabel kvinnoroll

¹⁵⁰ Roller som Wisdom, medlemmar i the Women's Council eller Aes Sedai.

¹⁵¹ Jordan, s. 614.

¹⁵² Tyson, s. 119.

sätts Éowyn in i ett skeende som känns igen från de klassiska sagorna. Hon försätts i koma, det yttersta passiva läget för att sedan återuppväckas av en kyss från en kunglighet. Det är alltså på nåder av det maskulina som hon återfår någon nivå av aktivitet över huvud taget. Helt återställd från sin genuskrisande psykiska ohälsa blir dock inte Éowyn förrän hon lägger sina småsinta ambitioner bakom sig och inser att mannen som älskar henne är god nog att gifta sig med. I och med denna insikt inser hon att hennes roll är att ge och vårda liv och när så en hälsosam balans genom att helt gå in i den kvinnliga rollen.

Robert Jordans Nynaeve beskrivs å andra sidan som en viljestark kvinna med ett hetsigt humör som dessutom är väldigt duktig på den manliga sysselsättningen jakt. Nynaeve räds inte heller att bruka våld om hon anser att situationen kräver det. I berättelsen är det heller ingen som ser ner på henne för att hon inkräktar i dessa manliga domäner, hon verkar tvärtom åtnjuta stor respekt och hon verkar till och med belönas för sin aktiva personlighet.

Cersei i *A Game of Thrones* är precis som Éowyn en kvinna som tvingats till en passiv roll i ett patriarkatiskt samhälle. Likt Éowyn gör hon dessutom revolt mot de traditioner och krav som tvingats på henne i egenskap av kvinna. Cerseis revolt sker däremot i skymundan och den vedergällning mot hennes uppror som säkerligen annars skulle komma återstår därför att ske.

Slutsatsen är alltså att samhällena som beskrivs i *The Lord of the Rings* och *A Game of Thrones* inte är jämlika. De patriarkala föreställningarna om kön och genus som vi känner igen från vår egen värld, att kvinnan tack vare fördomar är underlägsen mannen, återfinns i Tolkiens och Martins skapelser. Deras författarintentioner verkar alltså inte vara att problematisera eller ifrågasätta de traditionella uppfattningarna om genus utan snarare att bekräfta dem. Utifrån Tysons infallsvinklar ställs sedan frågan om hur verken framställer könen och *The Lord of the Rings* och *A Game of Thrones* är alltså tydligt propatriarkatiska.¹⁵³ *The Eye of the World* skiljer sig däremot från de andra verken. Jordans värld skiljer sig skarpt från vår egen värld. De absolut mäktigaste personerna i hans värld, magikerna, är alla kvinnor och även i andra delar av samhället innehar kvinnor auktoritära positioner. Jordan verkar alltså ha utnyttjat fantasyns möjligheter till att problematisera och ifrågasätta vårt eget samhälle och verkets intention verkar vara att förmedla en feministisk agenda.

I fjärde punkten i Tysons analysmodell analyseras om kvinnorna i verket ingår i någon form av systerligt kollektiv för att motstå patriarkatet eller för att förbättra kvinnors förutsättningar i världen.¹⁵⁴

¹⁵³ Tyson, s. 119.

¹⁵⁴ Tyson, s. 119.

Éowyn är en av få kvinnliga karaktärer av någon betydelse i *The Lord of the Rings* och av analysen framgår inte att kvinnor i grupp försöker kämpa för sina rättigheter i Tolkiens verk. I *A Game of Thrones* står Cersei minst lika ensam som Éowyn, även om hon är långt ifrån den enda kvinnan som skildras i berättelsen. I Jordans värld syns för första gången bland dessa tre verk en organisation som främjar kvinnornas intressen i ett samhälle, nämligen The Women's Council. Där får representanter för byns kvinnor besluta i vad som anses vara kvinnofrågor men de visar också att de har stort inflytande på männens rådförsamling och alltså i stor grad påverkar eller tar beslut som påverkar hela byn.

Sammanfattningsvis återspeglar alltså Tolkiens och Martins kvinnskildringar en förlegad kvinnosyn och världen som deras berättelser utspelar sig speglar de patriarkala värderingar som vi känner igen från vår egen värld. Tolkiens karaktär Éowyn bestraffas också för sitt uppror mot dessa värderingar och även om inte Martins karaktär Cersei direkt straffas så gör hennes ambitioner och ovilja att finna sig i sin givna roll henne till en föraktad karaktär. Karaktären Nynaeve som återfinns i Jordans berättelse är däremot könsöverskridande i sitt agerande och sin personlighet utan att straffas. I Jordans fiktiva värld strävar könen dessutom symboliskt efter en balans där det ena inte är starkare eller bättre än det andra. Trots dessa faktorer benämns dock vissa egenskaper och sysslor som typiskt manliga eller kvinnliga och världen är därför inte jämställd. I frågan om att frångå patriarkala normer är däremot Jordans värld anmärkningsvärt mer liberal än både Martins och Tolkiens.

De tre analyserna i denna uppsats visar att fantasyförfattare kan använda de möjligheter som deras genre ger dem på olika sätt. I och med att fantasygenren ger dess författare chansen att skapa en värld som tydliggör fördomarna i vår värld eller alternativt bekräftar dem är det förvånande att se att åtminstone två av de tre valda romanerna i denna uppsats snarare bekräftar den patriarkatiska föreställningen att män tillhör det bättre och starkare könet.

När Tolkien och hans prestationer som författare omnämns ligger väldigt lite fokus på hans kvinnskildringar, en förklaring till detta skulle kunna vara att hans verk i stort saknar sådana. Två andra förklaringar kan vara att det tas hänsyn till verkens ålder eller att den status som Tolkien fått som författare och grundare av den moderna fantasigenren har lett till att eventuella brister och fördomar inte gärna synliggörs av kritiker. När George R.R. Martin förmedlar en förlegad kvinnosyn i en fantasyserie som fått sitt genomslag under 90- och 00-talet är det däremot mycket intressant att fråga sig varför detta accepteras. Eftersom just Martins bokserie har nått den popularitet som den gjort kan intressanta diskussioner startas om kvinnosyn och patriarkala föreställningar, speciellt om den ställs mot Jordans lika

populära bokserie. Jordans serie gör det dock svårare att få ett grepp om normer och värderingar som återspeglas i den tack vare dess omfattning.

Ur en pedagogisk synvinkel är denna information intressant. Fantasygenren är populär bland tonåringar och filmatiseringarna av *Harry Potter* och *Sagan om Ringen* har lett till att genren upptäckts av en än bredare massa. George R.R. Martins bok *A Game of Thrones* som analyserades i denna uppsats blev nyligen adapterad till TV-serieformat där själva boken då låg till grund för första säsongen och övriga böcker i serien skall adapteras till en säsong var. Intresset för genren är alltså stort och möjligheten för en lärare att använda sig av den i undervisningen är stor.

Det finns dock ett stort hinder för att använda de mest populära och oftast mest kritikerrosade verken i undervisningen och det är deras omfattning. En specifik bokserie innefattar för det mesta åtminstone tre böcker och alla böcker är lika viktiga om aspekter som karaktärsutveckling och sammanhang ska kunna förstås. Noveller och fristående romaner blir oftast inte lika kända men skulle lämpa sig lika bra för analyser och jämförelser som de mer omtalade verken.

Terry Pratchett är en författare som skriver fantasinoveller som utspelar sig i samma värld och där karaktärer ofta återkommer. Fördelen med hans noveller är att fastän de alltså ingår i en serie så kan de läsas var för sig. Pratchett använder sig av humor för att i en fantasimiljö parodisera och tydliggöra ständigt aktuella fördommar och fenomen som känns igen från vår värld som till exempel sexism och rasism. Pratchett är alltså ett bra exempel på en fantasyförfattare vars berättelser skulle kunna användas i undervisning, nackdelen är förstås att humor är känslig för översättningar, och att många av de anspelningar som Pratchett gör kräver en viss medvetenhet om omvärlden och historia som många av dagens unga tyvärr verkar sakna.

Svårigheterna till trots erbjuder alltså fantasygenren möjligheter för den pedagog som vill arbeta med litteratur och teman såsom fördomar. Som redan nämnts är dessutom genren populär bland ungdomar och kan därför locka till en läslust som klassikerna ofta tyvärr inte gör.

Litteraturförteckning

- Ambjörnsson, R. (1990). *Mansmyter - Liten guide till manlighetens paradoxer*. Stockholm: Fischer & Co.
- Cranny-Francis, A. (1990). *Feminist fiction; Feminist uses of generic fiction*. Cambridge: Polity Press.
- Eriksson, B. (2007). *Tusen år av fantasy; Resan till Mordor*. Lund: Historisk Media.
- Fredrick, C., & McBride, S. (2001). *Women Among the Inklings; Gender, C.S. Lewis, J.R.R. Tolkien, and Charles Williams*. Westport, Conn: Greenwood Press.
- Harris, C. (den 17 Februari 2011). *Women Under Fire in World War Two*. Hämtat från BBC: http://www.bbc.co.uk/history/british/britain_wwtwo/women_at_war_01.shtml den 22 12 2011
- Heggestad, E. (2010). "Män må icke under någon förevändning taga plats i damkupé". i Å. Arping, & A. Nordenstam, *Genusvetenskapliga litteraturanalyser* (ss. 141-155). Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg, J.-H. (1995). *Fantasy; Fantasylitteraturens historia, motiv och författare*. Lund: BTJ Tryck AB.
- Jordan, R. (1990). *The Eye of the World*. New York: Tor Books.
- Langer, J. A. (2005). *Litterära föreställningsvärldar: litteraturundervisning och litterär förståelse*. Göteborg: Daidalos.
- Larsson, L. (2002). Feministisk litteraturkritik i förvandling. i S. Bergström, *Litteraturvetenskap - en inledning* (ss. 115-127). Lund: Studentlitteratur.
- Lykke, N. (2009). *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- macmillan. (2008a). *George R.R. Martin*. Hämtat från macmillan: <http://us.macmillan.com/author/georgerrmartin> den 23 november 2011
- macmillan. (2008b). *Robert Jordan*. Hämtat från macmillan: <http://us.macmillan.com/author/robertjordan> den 23 november 2011
- Martin, G. R. (1996). *A Game of Thrones*. New York: Bantam Books.
- Nordenstam, A. (2010). "Tar på mej kavajen". i Å. Arping, & A. Nordenstam, *Genusvetenskapliga litteraturanalyser* (ss. 125-140). Lund: Studentlitteratur.
- Tolkien, J. (2004). *The Lord of the Rings*. London: Harper Collins Publishers.
- Tyson, L. (2006). *Critical theory today; A user-friendly guide*. New York: Routledge.
- Wallace, A. (Augusti 2011). *A Wild Shieldmaiden of the North: Éowyn of Rohan and Old Norse Literature*. Hämtat från The University of Sydney/Faculty of Arts and Social Sciences/Publications: http://sydney.edu.au/arts/publications/philament/issue17_pdfs/wallace.pdf den 19 06 2012
- Zimmer Bradley, M. (1996). *Avalons dimmor*. Stockholm: Norstedts.
- Öhman, A. (2002). *Populärlitteratur; De populära genrernas estetik och historia*. Lund: Studentlitteratur.